

KOMJÁTHY ZSUZSANNA

A magyar óvodatörténet nyilvántartott szakmai folyóiratainak gyermek-és ifjúságképe a XIX századtól napjainkig

A tanulmány megkísérli összefoglalni a 183 éves magyar óvodatörténet gyermekkép felfogását, a szakmai folyóiratok tükrében. Az első „Közlemények a kisdedová és gyermeknevelés köréből” – című 1843–n Budán kiadott folytatás nélküli közlöny megjelenésétől, az „Óvodai Nevelés” szakmai folyóirat, napjaink – a 21. század – gyermekfelfogását tükröző írásaival bezárólag. A tanulmány szemlélteti azokat a társadalmi, politikai korszakokat, melyek az ideológiáknak megfelelően alakították át a pedagógiában a gyermeknevelésről vallott eszméket, felfogásokat.

Magyar óvodák – pedagógia folyóiratok gyermekképe a 19-20. században

A magyarországi óvodáztatás története közel 200 éves múltra tekint vissza. Az első „kisdedóvót” – amely egyben Közép–Európa első ilyen intézménye volt – Brunszvik Teréz (1775-1861) grófnő nyitotta meg Budán, a krisztinavárosi Mikó utcában, édesanyja telkén, Angyalkert néven 1828. május 27-én. A grófnő odaadó híve volt a svájci pedagógusnak, Pestalozzinak, s a gyermeknevelésben alpműnek tekintette Samuel Wilderspin Infant Education című, 1825-ben megjelent munkáját, pontosabban annak németre fordított átdolgozott változatát, amely 1826-ban jelent meg Bécsben. A fordító – átdolgozó Joseph Wertheimer – a pedagógiai iránt érdeklődő, filantrop érzelmű üzletember volt. E két neves pedagógus tanait is felhasználva hozta létre Brunszvik Teréz óvodáját azzal a céllal, hogy a vagyontalan családok gyermekein segítsen. A wilderspini pedagógiában megfogalmazott gyermekkép alapjai jelentek meg az első magyar óvodák szellemiségében. A nevelés szigorú puritánus elvekre helyeződött: *„pontos, szorgalmas, megbízható, alantas vágyait leküzdi, tanítójának mindenkor, mindenben engedelmeskedik. Az ilyen karakterű gyermek felnőttkorában zökkenőmentesen illeszkedik be kora társadalmának szövetébe”* (Pukánszky, 2005: 705). Az általa ideális tanulónak tekintett gyermek a következő nevelés eredményeként már kora gyermekkorától rendelkezik azokkal a jellemvonásokkal, amelyek a hithű protestáns – puritános ember sajátjai.

Brunszvik Teréz fáradhatatlan szervezőmunkájának köszönhetően, az első „Angyalkertet” számos óvoda alapítása követte az ország minden pontján. Az egyre szélesedő óvodaalapító mozgalom által létrejött kisdedóvók, az óvodaügy iránt elkötelezett, lelkes, filantrop érzelmű polgárok adományaiból jöttek létre, illetve működtek. Az új pedagógiai irányzat, a természethez és az értelemhez szabott nevelést állította a középpontba. Kiemelte a

kirándulás, torna fontosságát és felkarolta a kézműves mesterségek oktatását. Gyermekhez szabott nevelési módszereket vezetett be – a gondolkodás kiinduló pontjának tekintette a dolgokra való *rácsodálkozást*, hirdette a gyermek önállóságát, illetve a játékos tanulás fontosságát. A tanulnivalókat a gyakorlati célok alapján választotta ki. Előtérbe állította az anyanyelv, reáltárgyak és szakmák oktatását. *Gyermekképét a szeretni tudó, hasznos ismereteit a hétköznapokban is használni tudó gyermek ideáljának kialakítása jellemezte.* A romlott társadalmi viszonyok közepette védelemre, óvásra szoruló gyermek rousseau –i képe rajzolódik ki a gyermekneveléssel foglalkozó korabeli írásokból – Brunsvik Teréz naplójából. Az óvodákat terjesztő egyesület egy korabeli röpiratából ugyan ez a gyermekkép fogalmazódik meg: *„A gyermek – kornak első éve az egész életre legbéhatóbbak: mert azon csírák, melyek az emberrel együtt születnek, ezen első évben indulnak meg és valamint a test, úgy a lélek is előbb elnyomorodhat mintsem az őt környező veszélyt akár ösmerni, akár eltávoztatni tudná.* (Pukánszky, 2005: 706). A szerző meghatározza írásában a korabeli intézményes nevelés legfontosabb pedagógiai feladatait is, különös hangsúlyt helyezve a gyermekkor első hét évére, melyben a „koranevelés” biztosítása révén a gyermek testi és lelki fejlődésére való gondos fölvigyázás” révén tisztán megtartani a főt és szívet fonák gondolatoktól és érzésektől” (Pukánszky, 2005: 706).

A reformkor pezsgő szellemi életének, valamint a kisgyermeknevelés ügye iránti fokozott társadalmi, és szakmai érdeklődésnek köszönhetően a korai szakmai lapok nem voltak hosszú életűek. A magyar óvodatörténet első lapja a *„Közlemények a kiseddévás és Elemi Nevelés Köréből”* című 1843 – n Budán kiadott folytatás nélküli közlöny volt. Az 1867 után bekövetkezett gyors gazdasági – társadalmi változások felértékeltek az intézményesített nevelés szerepét, és egyre nyomatékosabban jelent meg az állami felelősség kérdése. Eötvös József a készülő népiskolai törvényben szabályozni kívánta a kiseddévás kérdését. Terve azonban nem valósulhatott meg. A társadalmi igények és öntevékenység hatására jöttek létre a kiseddévás új szakmai szervezetei és orgánumai, mint például a *„Kiseddnevelők Országos Egyesülete”* (1869 – 1946) és a *„Kiseddnevelés”* (1879 – 1919, 1924 – 1944) című szakmai folyóirat. A lap első száma 1879. január 1–n. jelent meg P. Szathmáry Károly *„Egyesületünk”* című vezércikkében napjainkban is érvényes módon határozta meg a kiseddnevelés célját, mely a nemzeti hagyományokra alapozott nevelésbe ágyazva valósította meg, alakította ki a XIX. század gyermekképét: a *„Jól nevelt, illedelmes, engedelmes gyermek”* ideálját:

„A magyar kiseddnevelőre saját helyi foglalatosságán kívül igen nemes és szép feladatok várnak. Ilyenek: a kiseddnevelési irodalom továbbfejlesztése a neveléstan és nemzeti sajátosságok érdekében; az irodalom helyes fogalmainak terjesztése egymás között és a

szülők körében; magának a kisdednevelésnek terjesztése országszerte, minden kedvező alkalom felhasználásával; maguknak a kisdednevelőknek szellemi és anyagi érdekeinek óvása, emelése, mi csak egyesülten elérhető s végre saját és kartársaink tekintélyének és az irántuk emelkedő rokonszenvnek élesztése” (Kelemen, 1997: 184).

A folyóirat gyermekkel foglalkozó tanulmányai közül elsőként „*A jótékonyság nevelő hatása az óvodában*” címmel jelent meg írás, melyben a gyermek egyik nagy „nevelőjéről”, a példáról, a példaadásról írt Dietz Etel óvónő. E munkájában a gyermekkor jelentőségét hangsúlyozza – tükörhöz hasonlítja, mely az először felvett képeket az élet későbbi szakaszában is visszasugározza. A „*Kisdednevelés*” című folyóirat leg figyelemre méltóbb korszaka a – 1924-1933 közötti, csaknem egy évtized volt, mely időszakban a reformpedagógia eredményeire fokozott nyitottságot szentelve, a korszerű kisgyermeknevelés szinte egyedülálló pedagógiai műhelyévé vált.

Az óvodák hosszú ideig nem tartoztak a hivatalos intézményrendszerhez, csupán 1891–n kezdték szabályozni a működésüket. A 19. század második felétől kezdődően a magyar óvodák pedagógiai szellemiségét a fröbeli – romantikus gyermekkép eszmeisége hatotta át, mely szellemiség a korabeli írásokban is tükröződik: *Molnár Mária óvónő* – az 1896-ban megrendezett II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszuson nyomtatásban is megjelent előadásában, az óvodai nevelés családi jellegének fontosságára hívta fel a figyelmet. „A természetes nevelés alapján működő óvodában tehát nincs helye a „pedáns, iskolai modornak” (Pukánszky, 2005: 709). Hasonlóan romantikus gyermekkép fogalmazódik meg, Bardócz Pál szakfelügyelő által szerkesztett 1928-ban megjelenő, óvónőképző intézeti tankönyv szövegében is. Bardócz Pál szövegében a romantika szófordulatain túl, már érezhetően megjelennek reformpedagógia gondolatok is – „*Gyermek őfelsége*” (Pukánszky, 2005: 709).

A 20. századi magyar óvodapedagógiai szakirodalom alapján kirajzolódó gyermekkép nem ment keresztül gyökeres változáson. Részleteiben sokáig megőrizte a fröbeli német romantika motívumait, annak ellenére, hogy Fröbel pedagógiájának gyakorlati – módszertani oldalával szemben erőteljes kritikai attitűd alakult ki a szakemberek körében.

A világszerte elterjedt *reformpedagógia* gyermekkép elemei könnyen illeszkedtek a 19. századi óvodapedagógia romantikus elemeihez, mely Magyarországon Mária Montessori pedagógiájának terjedésével hódított teret – jelentős mértékben befolyásolva a hazai óvodapedagógiai szemlélet alakulását. Bélaváry – Burchard Erzsébet grófnő lelkes követője volt Montessorinak. Több könyvét is magyarra fordította, és 1927 – 1944-ig Montessori rendszerű óvodát, illetve 1928 – 1944 –ig. iskolát működtetett. A gyermekkép kialakításában a Montessori féle pedagógia nem a romantikus elemekben bővelkedő gyermekképre, hanem a

gyermek – antropológiára koncentrált, tiszteletben tartva annak egyéni érési – fejlődési ütemét, a gyermeki aktivitást és szabadságot. A XX. század első felében továbbra is uralkodó marad a XIX. században már elterjedt „*Jól nevelt, illedelmes, engedelmes gyermekről*” alkotott gyermekkép. „Mellette azonban párhuzamosan halad két jól elkülöníthető paradigma a felnőtté válás mércéjével mért és értékelt gyermekkor, illetve a korszak tudományos eredményeit markánsabban figyelembe vevő gondolkodás, miszerint a gyermekkor önműködő értéke és funkciója van, a gyermekkor sajátos értékrenddel rendelkezik, értelmezni pedig saját mércéjével érdemes és lehetséges” (Varga, 2005: 4). A huszadik század első felére jellemző reformpedagógiai irányzatokról általánosan elmondható, hogy felerősítették *gyermekképükben az aktív, cselekvő, alkotó* gyermek képét, mely kép a század közepére fokozatosan háttérbe szorult, helyet adva egy olyan gyermekképnek, mely „*cselekvő, alkotó teremtményként éli át gyermekiségét, de szívesen lemond gyermekies vonásairól a következő életszakasz, az iskoláskor kedvéért*” (Pukánszky, 2005: 712).

Az 1940-es évek végétől a társadalmi tudat, közfelfogás erőteljes ideológiai befolyásoláson ment keresztül, mely jól nyomon követhetően jelenik meg a pedagógiában. A nevelésügy pártpolitikai irányításának eredményeképpen új gyermekkép ideálok fogalmazódtak meg a nevelésben a gyermekkor egyes szakaszaira vonatkozóan. Az óvodás gyermekről kialakított társadalmi igényeknek megfelelő *pedagógiai kép*. A gyermekekre úgy tekintett, mint a *szocialista társadalom jövője tagjára*, akit mindennapi politikai céltartalmú beszélgetésekkel kell fejleszteni. 1949 – től az óvodákba is bevezették a „Nevelj Jobban!”-mozgalmat. Ezt az örökséget vitte tovább az 1948. január 1-jén. Szabó Erzsébet szerkesztésében megjelenő „*Gyermeknevelés*”. A lapot, a Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére megalakult pedagógusszervezet a „Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetének óvónői szakosztálya – a pártpolitikai és pedagógiai ideológiai törekvéseinek megvalósítására hozta létre. Az elkövetkezendő évek szellemi irányultságát alapvetően meghatározza a lap első számaiban megfogalmazódó idea, hogy azután a következő évek vezérmotívuma legyen: „*a kisgyermek „szovjetszellemű nevelése”, a „szülői ház, nevelési ferdeségeinek” a felmutatása, valamint az óvodai munka sokszínűségének a háttérbe szorítása*” (Kelemen, 1997: 185).

Az 1950-es évek elején egy lassú ütemű, de ugyanakkor fokozatosan előtérbe kerülő, szívós szakmai építkezés figyelhető meg. A szocialista nevelés általános és üres frázisai mögül egyre inkább kitűnő törekvés, mely a kisgyermek megismerésén alapuló egyéni bánásmód, a gyermekek együttes tevékenykedtetése, az irodalmi, a zenei és a testi nevelés „apró” hétköznapi problémáinak bemutatására, egy humanisztikus óvodapedagógiai

gyakorlat elfogadtatására irányul. A „*Gyermeknevelés*” című lap, 1953-ban címet vált, és létrejön az immáron folyóirat rangot viselő „*Óvodai Nevelés*” Az ötvenes évek végétől, de leginkább a hatvanas évek derekától egy megújulási szándék figyelhető meg a folyóirat szerkesztésében. „*A lapban egyre nagyobb számban hallatják hangjukat – a mindennapi tapasztalat ideológiáktól mentes józan realizmusával (legfeljebb rituálisan kötelező díszítő elemként használva az ideológiai-politikai közhelyeket) – az ötvenéves laptörténet köznap hősei: a gyakorló óvónők*” (Kelemen, 1997: 186).

Az 1970-es évekre csökkent az óvodák politikai nevelésre irányuló központi törekvés, változást hozva ez által a gyermeknevelésről kialakított pedagógiai életben is. A „politizáló gyermekből” „iskolára készülő” gyermek lett. A korszakra jellemző *gyermekkép*: „*Az ideális óvodás gyermek, már kiscsoportos korában megtanul alkalmazkodni az óvodai élethez, fegyelmezetten betagozódik az óvodai közösségbe. A középső és nagycsoportos gyermekek tudatos önfegyelmel rendelkeznek, mely előkészíti őket az iskolába lépésre*” (Kelemen, 2005: 713). A hetvenes évek a magyar óvodapedagógia egyik legjelentősebb korszaka. Kellő pedagógiai-pszichológiai megalapozottsággal és az egyes részterületek nemzetközi figyelmet is keltő eredményeire támaszkodva megkezdődött az új óvodai dokumentum, „az óvodai nevelési program” előkészítése, körültekintő szakmai megalapozása, majd az 1971 –n elfogadott dokumentum alkalmazása és a bevezetés tapasztalatainak széleskörű és tudományos alaposságú vizsgálata. A pedagógiai irányvonal nagy hangsúlyt fektetett az óvodába járó kisgyermek – egykor világszerte elismeréssel méltatott – igen magas arányára és az iskola – előkészítés nagyfokú szervezettségére. Az *Óvodai Nevelés* című folyóirat, egyik legjelentősebb műhelyévé vált ezekben az években a magyar óvodapedagógia megújulásának.

Az 1980-as években fedezte fel újra a pedagógia – szakmai kihívásként tárva a pedagógusok elé – a nyugati társadalmakhoz viszonyítva hozzánk késéssel érkező, de koránt sem új reformpedagógiai irányzatokat, mint például a Montessori–Freinet–Waldorf óvodapedagógiákat, melyek több szálon is kötődnek a rousseau-i pedagógia „*romantikus gyermekkép*” alap gondolataihoz. „*A gyermek dolga elsősorban nem a felnőtt – létre, illetve a következő életszakaszokra való szorgos előkészület, hanem a gyermekkor örömeinek minél teljesebb és intenzívebb átélése*” (Pukánszky, 2005: 714). Az 1982-től kezdődő időszakot a nagy tantervi reformok jellemzik hazánkban, melynek eredményeként, 1989 –n megjelent az új Óvodai Nevelési Program. Ezt követően kezdtek gyarapodni az egyéni arculatot, sajátos profilt kialakító óvodák, melyek valós és vélt eredményeikkel nagyban hozzájárultak a kor sajátos pedagógiai arculatához. Az *Óvodai Nevelés* című folyóirat rendszeresen beszámolt

írásaiban ezekről a kezdeményezésekről. Magyarországon, a rendszerváltást követő években, 1989. után élték fénykorukat a reformpedagógia neves képviselőinek szellemiségét átható pedagógiai irányzatok.

A 90-es évek közepétől a magyar óvodapedagógia sokszínűségéről olvashatunk a folyóiratban, mely pozitívan viszonyult a külföldről beáramló alternatív pedagógiai irányzatokhoz, illetve a nyomában megjelenő sajátos pedagógia programok révén kialakuló pedagógiai pluralizmusához. Az elmélet és gyakorlat rovat, már a kilencvenes évek közepétől kezdődően intenzíven foglalkozott az óvodákban egyre szélesebb körben megvalósuló, társadalmi – szülői igényeket kiszolgáló tanfolyam jellegű szolgáltatások, mint: idegen nyelvoktatás; sportfoglalkozás; kézműves tevékenységek szükségességét vitató, kontra, támogató pedagógiai álláspontok közlésével, nyitva hagyva a választ a szakemberek – és a társadalom számára. A kor óvodai nevelésének fő irányát a gyermekközpontúság jellemezte. A gyermeki jogok hangsúlyozott megjelenése a pedagógiában, a gyermek testi, lelki szükségleteire épülő nevelés, a személyiség szabad kibontakoztatását hangsúlyozta. *A gyermeknek, mint fejlődő személyiségnek fejlődését genetikai adottságok, az érés sajátos törvényszerűségei, a spontán és tervszerűen alkalmazott környezeti hatások együttesen határozzák meg, amit a nevelés során figyelembe kell venni* (Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja, 2009).

A 21. Századi Magyar óvodák - Óvodai Nevelés folyóirat gyermekképe

A 21. század nevelésfilozófiáját a pedagógiai szabadság, pluralizmus jellemzi, „*A különböző mentalitást, filozófiai alapokat és hitbéli meggyőződést tükröző gyermekképek és pedagógiák egymás mellett élésének korszakát éljük*” (Pukánszky, 2005: 714).

Az ezredforduló változásait követő óvodapedagógiában is, *alapvető fontosságúvá vált a gyermekkor plurális szemléletének észlelése* (Golnhofer–Szabolcs, 2005: 12) – a gyermeki személyiség sokféleségének, különös értékeinek hangsúlyozása. Az óvodai nevelés harmadik évezredének első évtizedében a gyermekről alakuló képet, az integrációs pedagógiai próbálkozások megvalósítására tett kísérletekkel – multikulturális neveléssel – marketing alapú pedagógiai irányok térhódításával – tehetséggondozás ápolásának szükségszerű felismerésével – lehetne jellemezni. Az ideális óvodás a harmadik évezredben az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja által meghatározott gyermekképet sugározza: *sokoldalúan és harmonikusan fejlett személyiség* (ÓNAP, 2009), melynek eléréséhez az intézmények többsége maga készített vagy adaptált nevelési programokat. Az óvodák, a programjaikban kitűzött célok mentén alakították ki az intézményükre jellemző egyedi arculatot, és ennek

megfelelően határozták meg azt a gyermekképet, melyet a kitűzött nevelési célok megvalósításával el kívántak érni.

A fejlődő gyermeki személyiség sokféleségének elfogadását erősítő inkluzív pedagógiai irányzat az óvodapedagógiában a harmadik évezredben felerősödött. Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának 2003. évi módosítása tovább erősítette a korábbi rendelkezésekhez képest ezt a pedagógiai irányvonalat. A törvénymódosítás a hangsúlyt nem a felzárkóztatásra, hanem a gyermekek egyéni ütemben történő fejlesztésére helyezte. Az Óvodai Nevelés című szakmai lap 2003-tól kezdődően több éven át kiemelten segítette az „*Elmélet és gyakorlat*” című rovatában az integrációt felvállaló többségi óvodák pedagógusainak munkáját. A sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelése társadalmi igényként fellépő pedagógiai feladatává vált a harmadik évezred első évtizedének, ugyanakkor elvárható magatartásformává is, mely minden civilizált társadalomra további feladatokat rótt. „Az inkluzív pedagógiai gyakorlat azt a befogadó légkört fejezi ki, amelyben a differenciált bánásmód minden egyes gyermekre érvényes, tartozzon bármely csoporthoz, legyenek képességei bármilyenek” (Bakonyi, 2005: 112). Sajátos nevelési igényű, eltérő fejlődésű gyermekek két végletének: a fogyatékos, illetve a kiemelten tehetséges gyermekeknek az együttnevelése komoly felelőssége az óvodapedagógusnak. Az elmúlt egy évtizedben a SNI (sajátos nevelési igényű) gyermekek körét a különböző fogyatékkal, beilleszkedési és magatartási problémákkal küzdő gyermekek kizárólagos csoportjai alkották, szinte majdnem teljesen megfelelkezve a másik végletéről: a kiemelkedő képességű gyermekekről. Az utóbbi néhány évben országos szinten is megszorodtak a kiemelkedő képességű gyermekek fejlesztésével foglalkozó óvodák száma - „Tehetségpontok” – felismerve a tudás századának – tehetséggondozásra vonatkozó társadalmi igényét. A gyermekek képességbeli különbségeiből adódó egyéni sajátosságait erősítő differenciált fejlesztés, kiemelt feltétele a fejlődésnek, egyúttal alapja a tehetség felismerésének, gondozásának. A tehetség kibontakoztatása az óvodában nem lehet azonos a későbbi életkorok pedagógiai megoldásával. Nem tehető ki a gyermek erőltetett fejlesztésnek, frusztrációt okozó versenyhelyzetnek. A tehetség szűréséhez alkalmazható módszerek közt említik a szaklapok a gazdag tevékenységbázist, melyen belül a differenciálás a sokszintű és sokféle cselekvési lehetőség segítheti a tehetség felismerését, fejlesztését az óvodában. Magyarországon, egészen napjainkig a gyermekeknek csak egy szűk rétege, az iskolai tehetségek tudtak az erre rendszeresített iskolákban érvényesülni, az óvodáskorú gyermekek nem.

Korunk globalizálódó társadalmá új feladatokat és elvárásokat állít az óvodai nevelés elé. A szülők jelentős része ma már nem elégszik meg a hagyományos értelemben vett óvodai ellátással. Egyre növekvőbb igény figyelhető meg a különböző szolgáltatások: nyelvóra; balett; sakk; számítástechnika, fejlesztő és felkészítő órák intézményi szintű szervezésére. Számos esetben az intézmények fennmaradása múlik a szülői igények kielégítésén. A létért folytatott küzdelemben a pedagógiai elveik át – újra értelmezésére kényszerülnek az óvodák. Megalkudva sokszor – az óvodáskorú gyermekek alaptevékenységét jelentő – játékidő sérülésének tényével, egy-egy külön órának a napirendbe iktatása által. Az Óvodai Nevelés több száma évek óta kiemelten foglalkozik az óvodáskorú gyermek alaptevékenységével összefüggő játék fontosságával. A szakemberek véleménye szerint, annak át kellene hatnia a gyermek fejlődésével összefüggésben, a mindennapi tevékenységet, segítve a kognitív képességek optimális fejlődését, mely alapja a tanulásnak. A későbbi éveket tekintve, a játék személyiségfejlődésére gyakorolt hatása, alapja lehet a boldog, kiegyensúlyozott felnőtté válásnak. Teljesítmény és tudás centrikus világunkban, melynek szele az óvodákat is megérintette, folyamatosan háttérbe szorúlnak a gyermeki életszakaszokra jellemző tevékenységek (játék, pihenés, alvás), általuk pedig azok a közvetített nevelési értékek, melyek néhány évtizede még komoly határt húztak a gyermek és felnőtt lét közé, óvva annak tisztaságát. A harmadik évezred óvodái, a különböző ideológiai alapokra helyezett nevelési programjaikkal egyfajta versenyhelyzetet alakítottak ki egymás között, melyben a tét: a gyermek–szül–pénz, illetve harc a fennmaradásért. Ebben a küzdelemben észrevétlenül vesz el a gyermek, a gyermek érdeke. Szükség van-e már az óvodában a fejlesztő, felkészítő foglalkozásokra? Szabad-e, lehet-e büntetlenül terhelni a gyermeket aerobic–számítógép–nyelvi tanfolyamokkal, iskola előkészítő különórákkal? Egyre sűrűbben szegeznek a gyakorló és elméleti szakemberek egymás és a társadalom felé ilyen és ehhez hasonló kérdéseket. A vélemények rendkívül megoszlóak a témát tekintve. Az Óvodai Nevelés című folyóirat ezredfordulót követő – 2000-2004 között – megjelent számaiban közölt írások, szinte feltétel nélkül a haladás útját látták a technika vívmányainak óvodai alkalmazásában, a társadalmi érvényesülés ki nem mondott lehetőségét a különórák, nyelvi programok óvodáskori megvalósításában. Az első évtized végére az óvodapedagógia elmélete és gyakorlata azonban ismét kiemelt, semmivel nem helyettesíthető jelentőséget tulajdonít a szabad játéknak. A 21. század élethosszig tartó tanulás és tudásalapú társadalmának időszakában is, az óvodáskorú gyermek alaptevékenységeként definiálódik. A gyermekkor kutatók évezredünket a „Siettetett gyermekek” korának nevezik. Egyre több szakember, pedagógus kérdőjelezi meg az óvodákban a marketing jellegű szolgáltatások létjogosultságát,

teret, időt, helyet kérve az egészségesen fejlődő gyermek számára a lehetőségeknek, melyet a felnőttek odafigyelése, gondoskodása, szeretete adhat meg számukra a mindennapos beszélgetések, összebújás, esti mesék során. Gyakorló óvodapedagógusok a mindennapok tapasztalataiból merítve üzennek a lap sorain keresztül, a felnőtt társadalomnak, felhívva a figyelmet a siettetés beláthatatlan veszélyeire.

A 21. század óvodapedagógiájának második évtizede egyre többet foglalkozik a jellemzően egymás mellett létező és egymással állandó kölcsönhatásban álló értékek és kulturális jelenségek sokszínűségét preferáló multikulturális nevelés kérdésével. A téma pedagógiai indokoltságát az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk következtében felerősödő migrációs hullám nyomán kialakult kultúrák pluralitása adja. Kiemelt szerepe ugyan még csak a nagyvárosok óvodáiban van, amelyek szellemiségük, munkahelyteremtő képességük vagy magas fokú szakmai intézeteik révén vonzzák a külföldről érkezőket. A multikulturális nevelés hazai gyakorlatának alapjait a Magyar Alkotmány kiemelt jogalkotási rendszere teremtette meg, mely a nemzeti-etnikai kisebbségi csoportok jogait magas szinten deklarálja. A magyar óvodapedagógiába korábban bekerülő különböző nemzetiségi programok mellett, melyek az adott kisebbségi csoportok kultúrájának, hagyományainak az őrzését tekintette fő nevelési célkitűzésének, napjainkban egyre inkább helyet és teret kap a *multikulturális nevelés* más aspektusból történő értelmezése. Az intézményeken belüli multikulturális nevelés alapját, a környezetnek megfelelő pedagógiai tartalmak, az új típusú pedagógus szerepkör, az előítéletek csökkentése, a mindenki számára elérhető minőségi oktatás megvalósítása, a gyermekközpontú pedagógia, illetve az ennek megvalósítását segítő támogató intézményi és csoportléggör teremti meg. A multikulturális nevelést nyújtó holnap óvodáját (Benczéné, 2009) a következőképpen látja:

- „rugalmas struktúrájú, amely változatos nevelési lehetőségeket kínál
- ösztönzi az élethosszig tartó tanulás igényét
- a kulcskompetenciákat, a kompetencia alapú oktatást előtérbe helyezi
- a befogadást – elfogadást, együttnevelést természetesnek tekinti
- esélyt teremt, alkalmazásképes tudást kínál
- tiszteli az egyéni különbségeket és azt vallja: *Minden gyermek tehetséges valamiben!*”

Ennek felismerése, ápolása a 21. század pedagógusainak kiemelt feladata.

Záró gondolatok

A XX. század utolsó időszakára, illetve a XXI. század elejére jellemző gyermekképet a jelenben élve nagyon nehéz megfogalmaznunk és objektív módon szemlélni, mivel magunk is részesei vagyunk ennek a kornak. Kéri Katalin a következőképpen látja a neveléstörténet szempontjából jelentős, harmadik évezredre váró feladat társadalmi megvalósításának lehetőségét:

„...a 20. század, és különösen 2. felének magyar történései még nem kellőképpen feltártak, és elemzettek. Egyes esetekben nincs meg a kutatók kellő rálátása sem, hiszen saját életük különböző szakaszait is át kell értékelniük. Fel kell nőnie egy olyan fiatal kutatónemzedéknek, amelynek tagjai a 20. századot már “történelemként” fogják látni. Ők talán jobban képesek lesznek érzelmeiktől mentesen, valóban az objektív tényekre építve összegezni közelmúltunk pedagógiai történéseit. Bárki is válik azonban a 21. században kutatóvá, arról sohasem felejtkezhet el, hogy világunk megőrzését, személyiségünk kibontakoztatását és növendékeink nevelését illetően van mit tanulnunk elődeinktől” (Kéri, 1996: 53).

IRODALOM

Bakonyi Anna: Az óvodák új „feladata” az integráció In: *Óvodai Nevelés* LVIII. Évf. 2005. április. 4. szám, 112.

Benczéné Csorba Margit: *A jövő óvodája – Mindenki tehetséges valamiben* [online]
<www.berkisk.hu/dokumentumtar/projektnyito%20ovoda.pp> [2011. november 17.]

Golnhofer Erzsébet-Szabolcs Éva: *Gyermekkor: nézőpontok, narratívák* – Eötvös József Kiadó – Budapest 2005. 12.

Kelemen Elemér: Az Óvodai Nevelés ötven éve = *Óvodai Nevelés* 1997. 6. 184–187. oldal
[online]

<<http://www.lib.pte.hu/elektkonyvtar/efolyoiratok/PTEdigitalizalas/OvodaiNeveles/multrol/multrol.htm>> [2011. november 17.]

Kéri Katalin: *Neveléstörténeti Vázlatok* – Kiadó: ORFK Oktatási és Kiképző Központ – Pécs – Budapest 1996. [online]

<<http://nostromo.pte.hu/technika/nevtvazl.hun>> [2011. november 17.]

Melléklet a 137/1996. (VIII. 28.) Korm. rendelethez – Az Óvodai nevelés országos alapprogramja [online]

<http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99600137.KOR> [2011. november 17.]

Pukánszky Béla: *A gyerekekről alkotott kép változásai az óvoda történetében* EDUCATIO

14(4). 703-715. (2005) [online]

<<https://vm.mtmt.hu/search/slist.php?kozid=06298www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/1274> >[2011. november 17.]

Varga László: *Reformpedagógia – pedagógiai paradigmák – A szakmai anyag az "EdQ" regionális oktatási együttműködés – 2004/05.c. projekt II. alprojektje keretében készült* [online]

<http://www.hungarodaltan.hu/tudastar/tanulmanyok/drVarga_Laszlo_Reformpedagogia_pedagogiai_paradigmak.pdf > [2011. november 17.]